IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 02 May 2026

YOSHLAR NUTQIDA TIL MADANIYATI MUAMMOLARI

To‘xtamurodova Gulzoda Qobiljon qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

O‘zbek tili va adabiyoti ta’lim yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

Telefon: +99850) 880-04-44

Ilmiy rahbar: **Muxammadiyeva Munira**

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20102837

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada zamonaviy O‘zbekiston yoshlarining kundalik muloqotida kuzatiladigan til madaniyati muammolari keng qamrovli tarzda tahlil etilgan. Maqolada yoshlar nutqidagi asosiy kamchiliklar — adabiy til me'yorlaridan chetlashish, so‘z boylig‘ining qashshoqlashuvi, chet el so‘zlari va slenkning haddan tashqari ishlatilishi, ijtimoiy tarmoqlarning nutq madaniyatiga salbiy ta'siri, hamda og‘zaki va yozma nutqda orfografik hamda orfoepik xatoliklarning ko‘payishi kabi masalalar ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: til madaniyati, yoshlar nutqi, so‘zlashuv uslubi, adabiy til me'yorlari, nutq madaniyati, ijtimoiy tarmoqlar tili, so‘z boylig‘i, lison.

Аннотация: Данная научная статья всесторонне анализирует проблемы языковой культуры, наблюдаемые в повседневном общении современной узбекской молодежи. В статье рассматриваются основные недостатки молодежной речи – отклонения от литературных языковых норм, обеднение словарного запаса, чрезмерное использование иностранных слов и сленга, негативное влияние социальных сетей на речевую культуру, а также увеличение количества орфографических и орфографических ошибок в устной и письменной речи.

Ключевые слова: языковая культура, молодежная речь, стиль речи, литературные языковые нормы, речевая культура, язык социальных сетей, лексика, лисон.

Annotation: This scientific article comprehensively analyzes the problems of language culture, broadcasting and everyday society of modern Uzbek youth. V state rassmatrivayutsya basic shortcomings of youth language - deviation from literary language norms, obednenie svarnogo pasa, cross-use of foreign words and slang, negative influence of social networks on speech culture, as well as an increase in the number of orthographic and orthographic lovers and oral and written language.

Key words: language culture, youth language, style language, literary language norms, language culture, language social network, lexicon, language.

Kirish

Til – insoniyatning eng ulug‘ boyliklaridan biri. U nafaqat muloqot quroli, balki milliy madaniyat, tarix va mentalitetning asosiy tashuvchisidir. O‘zbek tili asrlar davomida milliy o‘zligimizning timsoli bo‘lib kelgan. Biroq bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari asrida ona tilimizning sof saqlanishi va boyishiga jiddiy xavflar tug‘ilmoqda.

Yoshlar – jamiyatning kelajagi va harakatlantiruvchi kuchi. Ular nafaqat zamonaviy texnologiyalarni, balki yangi ijtimoiy munosabatlar va muloqot usullarini ham o‘zida

mujassamlashtiradi. Shu sababli yoshlar nutqidagi o‘zgarishlar va muammolar butun jamiyatning lisoniy salomatligi nuqtai nazaridan alohida ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy yoshlar nutqida kuzatiladigan til madaniyati muammolari o‘ta dolzarb masalaga aylanib bormoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, internet memes, rok va rep musiqasi, xorijiy filmlar hamda kompyuter o‘yinlari yoshlarning kundalik muloqotiga kuchli ta’sir ko‘rsatmoqda. Bu ta’sirlar ba’zan ijobiy – yangi so‘z va tushunchalarni o‘zbek tiliga kiritish, leksik boylikning kengayishi shaklida namoyon bo‘lsa, ko‘p hollarda salbiy – adabiy til me'yorlarining buzilishi, grammatik xatolar, so‘kinish so‘zlarning kengayishi tarzida ko‘zga tashlanmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi yoshlar nutqidagi til madaniyati muammolarini ilmiy asosda tahlil etish, ularning kelib chiqish sabablari va oqibatlarini aniqlash hamda amaliy yechimlar taklif etishdan iborat.

Asosiy qism

Til madaniyati deganda nafaqat to‘g‘ri so‘zlash, balki o‘z fikrlarini aniq, ravon va munosib ifodalash malakalari tushuniladi. Muloqot madaniyati adabiy til me’yorlari, nutq etikasi va uslubiy to‘g‘rilik tamoyillariga asoslanadi.

Yoshlar nutqidagi muammolarni quyidagi asosiy yo‘nalishlarda ko‘rish mumkin:

a) leksik jihatdan qashshoqlik – yoshlarning ko‘pchiligi cheklangan so‘z boyligiga ega bo‘lib, o‘z fikrini ifodalashda qiynalib, bir xil so‘z va iboralarni qayta-qayta ishlatadi;

b) chet el so‘zlari va slenkning haddan ziyod ishlatilishi – ingliz, rus va boshqa tillardan o‘zlashtirma so‘zlar o‘zbek tilidagi muqobillariga e’ibor berilmay qo‘llaniladi [5; 94]

d) grammatik xatolar – ko‘plab yoshlar ot, sifat, fe’l va boshqa so‘z turkumlarini noto‘g‘ri qo‘llaydi, gap qurilishida kamchiliklar ko‘zga tashlanadi;

e) So‘kinish va qo‘pol so‘zlar – muloqotda adabsiz so‘z va iboralar ko‘payib bormoqda, bu nutq etikasiga zid holat hisoblanadi [3; 78].

XXI asrning eng muhim ijtimoiy hodisalaridan biri – ijtimoiy tarmoqlarning hayotimizga kirib kelishi. Instagram, TikTok, Telegram, YouTube kabi platformalar yoshlar muloqotida yangi leksik va uslubiy shakllarni vujudga keltirdi. Bu shakllar ko‘pincha adabiy til me’yorlariga mos kelmaydi. «OK», «lol», «omg», «bruh», «bro», «sis», «like» kabi inglizcha so‘zlar yoshlarning kundalik muloqotida o‘zbek so‘zlariga qo‘shilib ketmoqda. «Keling» o‘rniga «come on», «yaxshi» o‘rniga «nice», «ajoyib» o‘rniga «wow» kabi iboralar tobora keng qo‘llanilmoqda.

Bundan tashqari, sms-til deb ataladigan maxsus yozuv uslubi vujudga keldi: so‘zlarni qisqartirish (siz – sz, bilan – bln), harflar o‘rnida raqam ishlatish (o‘zbek – o‘zbek), emotsikonlar bilan gaplarni almashtirish kabi hodisalar yozma nutq madaniyatini yomonlashtirib bormoqda [1; 56]

Til madaniyatini shakllantirish jarayonida ta’lim tizimi va oila muhim o‘rin tutadi. Afsuski, hozirgi maktab va oliy ta'lim muassasalarida til madaniyatiga bag‘ishlangan darslar hajmi va sifati yetarli emas. Ko‘plab o‘quvchilar adabiy talaffuz me’yorlarini, so‘z urg‘usini, gap qurilishi qoidalarini puxta egallashga yetarli imkon topolmayapti.

Oilada esa, bolalar ko‘pincha ota-onalardan nutq madaniyatini o‘rganadilar. Agar oilada to‘g‘ri adabiy til qo‘llanmasa, bolalar ham xuddi shunday muloqotni ko‘nikma sifatida egallab oladilar. Shu sababli oilada ona tilini sevish, undan to‘g‘ri foydalanish muhiti yaratilishi zarur.

Yoshlar nutqida til madaniyatining pasayishi faqat bilim yetishmasligi bilan emas, balki ijtimoiy-psixologik omillar bilan ham bog‘liq. Yoshlik davrida tengdoshlar guruhiga mansub

bo‘lish, moda va zamonaviy ko‘rinishga intilish juda muhim ahamiyat kasb etadi. Agar guruhda sleng, so‘kinish so‘zlari, chet el so‘zlari keng qo‘llanilsa, yosh inson ham shu uslubga mos kelishga harakat qiladi.

Bundan tashqari, ommaviy madaniyat – kino, musiqa, blogerlik – yoshlarning til didiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Mashhur bloger yoki raperning nutq uslubi minglab yoshlar tomonidan taqlid qilinadi. Shu boisdan davlat va jamiyat ko‘zga ko‘ringan shaxslarning nutq madaniyatiga ham e’tibor qaratishi zarur.

Xulosa

Yoshlar nutqidagi til madaniyati muammolari – zamonaviy O‘zbekiston uchun dolzarb ijtimoiy va lisoniy masaladir. Ushbu kuzatishlarimiz davomida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Yoshlar nutqidagi til madaniyatining pasayishi ko‘p omillar – ijtimoiy tarmoqlar, globallashuv, ta'lim tizimidagi kamchiliklar va oilaviy muhit – bilan bog‘liq murakkab jarayon hisoblanadi.

2. Ijtimoiy tarmoqlar va internet muhiti yoshlar muloqotida yangi leksik, grammatik va uslubiy hodisalarni vujudga keltirmoqda. Bu hodisalar bir tomondan til boyligini kengaytirsa, ikkinchi tomondan adabiy til me'yorlarini buzmoqda.

3. Ta’lim tizimida nutq madaniyatiga e'tiborni kuchaytirish, amaliy mashg‘ulotlar soni va sifatini oshirish zarur.

4. Oilada ona tilini sevish va undan to‘g‘ri foydalanish muhitini yaratish – eng asosiy va ta’sirchan yo‘llardan biridir.

5. Davlat tomonidan til siyosatini kuchaytirib, ommaviy axborot vositalarida adabiy til me'yorlariga rioya qilish talablarini mustahkamlash lozim.

6. Mashhur blogerlar, san’atkorlar va jamoat arboblari o‘z nutqlarida adabiy til me’yorlariga rioya qilishi – yoshlar uchun eng samarali namuna bo‘la oladi.

Yoshlar – kelajak, ularning nutqi esa kelajak O‘zbekistonining muloqot madaniyatini belgilaydi. Shu bois bu masalaga davlat, ta'lim, oila va jamiyatning birgalikdagi muvofiqlashtirilgan harakati talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Musayev F. Nutq madaniyati va uslubiyat. – Toshkent: O‘qituvchi, 1995. – 256 b.
2. Qo‘ng‘irov R., Begmatov E., Tojiboyev X. Nutq madaniyati va stilistika. –Toshkent: Fan, 1992. – 320 b.
3. Hojiyev A. O‘zbek tili sinonimlarining izohli lug‘ati. – Toshkent: O‘qituvchi, 1974. – 188 b.
4. Rasulov I. O‘zbek tili stilistikasi. – Toshkent: Universitet, 1998. – 276 b.
5. Begmatov E. Hozirgi o‘zbek tilining leksikologiyasi. – Toshkent: Fan, 1985. – 300 b.